

Németbánya értéktára – Értéktár-mese

„Nagy kincsek kis faluban”

Németbánya értéktára olyan, hogy nagyobb falvakban sincs ilyen. A mi kis százfős falunknak már sok értéke van és olyan nagy értéke is, hogy még a megyei értéktár is értékei közé vett fel egyet. Egy másikra pedig, amelyre szintén büszke vagyok – megcélzottuk ezzel is a megyei értéktárat, de nem fogadta be –, a városi értéktár csapott le, miután ezt meghallotta. Majd amikor odaérek, elmesélem.

Mese az országjáró Horváth Zsoltról és a teleházzól

Most egy kérdést teszek fel, ugye tudjátok, hogy mi az a teleház? Egy falunak vagy egy városnak egy olyan kulturális központja, ahol mindenféle technikai felszerelés, internet, ismerethordozók vannak, ez a teleház. És a történet: egyszer voltam egy értékünnepen, ahol dr. Horváth Zsolt országgyűlési képviselő, a Pannon Térség Fejlesztéséért Alapítvány kuratóriumi elnöke elmesélte, hogy barátaival bicikliztek, és egy Balaton-felvidéki faluba mentek el, és kíváncsiak vol-

tak arra, hogy az emberek tudják-e azt, hogy milyen értékei vannak a falunak. Hát bementek a teleházba – ami ebben az esetben nem más, mint a kocsmá – ott választottak ki egy embert. Ezért kérdeztem az elején, hogy tudjátok-e, mi a teleház. Vicesen azt mondta, hogy a teleházba mentek be, vagyis a kocsmába, ami mindig tele van. A kiválasztott embertől megkérdezték, de uram-bátyám, mondja már meg, hogy milyen értékei vannak ennek a falunak. És akkor ő azt mondta, „itt aztán az égadta világon semmi nincs”. De azt elmondta, hogy a szomszéd városban melyik múzeum mikor nyit, mikor zár. Tehát a saját falujában nem tudta, hogy mi az érték, pedig minden falunak, minden településnek van értéke. És, mivelhogy országgyűlési képviselő volt akkor Horváth Zsolt, valószínű, hogy az országgyűlésben is ezért kezdték firtatni azt, hogy a hungarikumoknak meglegyen a védelme, és hogy szülessen törvény rá. 2008-ban még csak határozat született a hungarikumok védelméről, de 2013-ban már az országgyűlés törvényt hozott arról, hogy alakuljanak meg a településeken az

értéktárak, és ami csak menthető, azt gyűjtjük fel, dokumentáljuk és őrizzük meg az utókornak.

A 2015-ös évről, és ami utána jött

Németbányán 2015-ben alakult meg az értéktár. Az akkori képviselőtestület felhívást intézett a faluban, hogy akinek van kedve, ilyen és ilyen értékgyűjtő munkára lehet jelentkezni az önkormányzatnál. Tízen jelentkeztek. Én akkor nagyon-nagyon nehéz időket éltem, ezért nem jelentkeztem. Amikor az önkormányzat összegyűjtötte ezt a tíz embert, akkor engem mint képviselőt, alpolgármestert megbíztak azzal a feladattal, hogy én vállalam fel az értéktár bizottság elnökének a tisztjét. Én, mivel egész életemben gyűjtögető ember voltam, elvállaltam.

A gyűjtögetést kezdtem a családomban. Aztán, amikor fiatal tanítónőként odakerültem Németbányára, akkor is, ami csak létezett, képeket, dokumentumokat eltettem. És milyen jó! Most van miből építkezni, van miből valamit

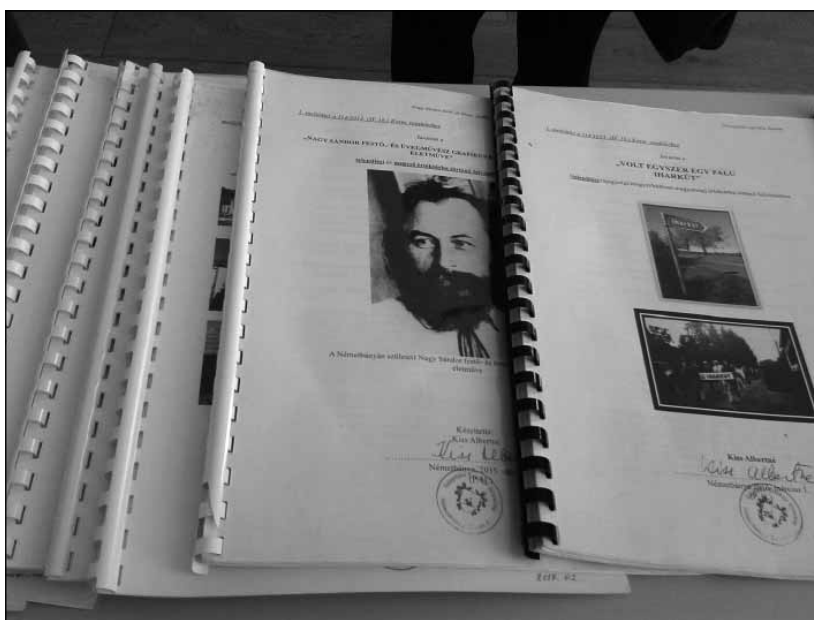
létrehozni. Az értéktár bizottság, mint mondtam, 10 fővel alakult meg plusz én. Amikor én hozzájuk csapódtam, teljes erőbedobással elkezdtük az értékgyűjtést.

Az értéktár akkor 11 fős volt, most jelen pillanatban négy fős. Az oka, többek között az, hogy olyan emberek is voltak benne, akik nem tudták, hogy mire vállalkoznak. Végül is én se tudtam, hogy mire vállalkozom. Az ember nem születik értékörnek, azzá lesz, biztos. Voltak, akik megfutamodtak – voltak ott más okok is, de most ezt ne firtassuk. Öten voltunk azok, akik gyűjtögettünk, akik komolyan vettük ezt a munkát, közben valaki meghalt közülünk, és most négyen vagyunk. De lesz egy ötödik is, egy németbányai tanár, őt fel fogom kérni, hogy legyen az ötödik az értéktárunkban. Mert nála jobban senki nem tudja Németbánya dülő neveit, meg az erdei Jáger-rétet, és minden egyes németbányai fontos dolgot ismer. Sőt, olyan jó falusétát készített, hogy ha Németbányára csoportosan jönnek vendégek, őt fogjuk felkérni, hogy vezesse körbe őket a faluban és mutassa meg az értékeinket. De erről egyelőre ennyit.

A honlap és az értéka-jánló űrlap

A honlapunkon igaz, hogy még nincs más, csak a javaslati űrlap, ugyanis polgármester váltás volt, a régi, ami volt is rajta, az letörlődött, most újra kezdjük az értékeinket majd az értéktár fül alá rendezni. Az értéka-jánló űrlap megtalálható bármelyik településnek a honlapján, aki segíteni akar a településnek, és javaslatai vannak, az letöltheti magának és láthatja, hogy a következő fő tennivalói vannak egy-egy javaslattevőnek.

Az űrlap első oldalán ez van: melléklet, a 2013/114 számú kormányrendelet – tehát akkor

született. Javaslat, az ilyen és ilyen című nemzeti érték települési, megyei, külhoni magyarság értéktárába történő felvételhez. Alatta ott van, hogy készítette, név, aláírás, település, ha van pecsétje, akkor a phoz a pecsét kerül. A második oldal az az oldal, amelyiken minden rajta van, ami kell egy javaslattevőhöz. A javaslattevő adatai, a levelezési cím, telefonszáma, e-mail cím, név. A nemzeti érték adatai. A nemzeti érték megnevezése. A nemzeti érték szakterületi kategóriája szerinti besorolása. Ilyen kategóriákkal: agrár- és élelmiszergazdaság, ipari és műszaki megoldások, természeti környezet, egészség és életmód, kulturális örökség, turizmus és vendéglátás, épített környezet, sport. Ugyanezek a kategóriák vannak a nemzeti értéktárban is, meg a megyei értéktárban is.

Na és hogy hol lehet fellelni, nyilván, ha németbányai érték, akkor Németbányán, de azon belül is, ha például külterületen van, akkor kéri azt, is hogy a GPS-koordinátákat adjuk meg, hogy a pontos hely által megmaradjon. Például nálunk vannak erdei keresztek is, amelyeket fölvevünk, és hát ennél már igen, ennél már a GPS-koordináta kell. Rövid szöveges bemutatás. Egyedi jellemzőinek, a történetének a leírása. Akkor indoklás

az értéktárba való felvétel mellett. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája, bibliográfia, honlapok, multimédiás források, és a nemzeti érték hivatalos weboldalának címe.

A mellékletekben lehet fényképet, audiovizuális dokumentációt bemutatni. Kellenek dokumentumok és támogató ajánló levelek. Ezek is nagyon lényegesek. Nálunk például egészen híres emberek is vannak a támogatók között. Például az egyik értékünk Nagy Sándor képzőművész, akinek a felvételét az értéktárba Heitler László festő és művészeti író is javasolta, és a Balaton festője, Fülöp Lajos is. A lap végén egy hozzájáruló nyilatkozat, hogy a filmet, amit mondjuk, én készítettem, vagy a fényképeket felhasználhatják. Tehát az ajánlás ebből áll. És hozzá ez egy egészen egyszerű kis űrlap. Van, akinél ez kitöltve csak 2-3 lap, de nálam, 30 oldal egy ilyen javaslat.

A javaslat, amire nagyon büszke vagyok: Iharkút

Iharkút a szomszédos községünk, amellyel Németbánya ezer és ezer szállal kapcsolódik, tehát a története szinte együtt van, mert

a tanácsi időkben is közös községi tanácshoz tartoztunk. A két község között jóbaráti viszony volt. Házasságok kötettek. Ez az a falu, ahol a férjem jó pár évig tanított. Ő volt az a tanító, aki bezárta az iskolát maga után, és többet nem lett iskola, rövidesen aztán falu sem. Ahol az iskola bezárása után bauxitot találtak, sőt, már előtte is egy picit bizsergettek ott a kutatók, és hát ennek a vége az lett, hogy 1979-ben megszűnt a falu. A temetőjét Németbányára helyezték át, exhumálták a sírokat, az embereket szétszórta a szélrózsa minden irányába. Vége lett egy csodálatos, jó közösségnek.

Bénult állapot, bénult csend állt be, ami 40 év után szűnt meg. Egy erdész, Bakonyi Lajos – meg kell említenem a nevét – volt az, aki felrázta az iharkútiakat. Azt mondta, márpedig találkozunk a vörös kráterek övezte falunkban. Lesz, ami lesz, akárhogy is, de ott leszünk. És kitakarítottak egy 40 év óta nem használt hatalmas hodályt, amit étteremnek használtak a 21-es volánnak a dolgozói, akik szállították a bauxitot. Aggregátort hoztak, ételt főztek, és ez volt az első találkozás 2003-ban. Segítettem őket, mert akkor éppen a német kisebbségi önkormányzat elnöke voltam, és pályáztam az ő találko-

zásukra. Megvolt az első találkozás, és onnantól kezdve, minden évben találkoztak. Nem hiszem, hogy van még az országban egy falu, amelynek az egykori lakói olyannyira ragaszkodnának a szülőföldjükhöz, mint Iharkút.

Mi ez a ragaszkodás? Egy nem létező falunak címere lett. Akkor, amikor már nem létezett a falu. Németbánya temetőjébe emlékművet építettek a '48-ban kitelepített lakosok és a világháborús hősök emlékére. Monográfiájuk lett, méghozzá ötkötetes! Minden évben megjelent egy-egy kötet. Nagy gyűjtőmunka előzte meg. Meg kell említenem dr. Tölgyesi József főiskolai tanárnak a nevét, az ő gondozásában jelentek meg ezek a könyvek. Az ő édesapja Iharkúton volt erdész. Az utolsó kötet tavaly jelent meg. Itt egy kis bibi történt, ugyanaz a cím került a két utolsó könyvre! Megjelent a *Hírlapírások és visszaemlékezések*, majd ugyanazzal a címmel jelent meg az újabb könyv, amibe belülről van beírva a kötet valódi címe *A falutalálkozók története*. Az OOK-Press Veszprém kiadványa.

Van *Iharkúti képek*, *Iharkút története*, és *Iharkúti emberek*. Ennek a hátulján mi vagyunk a férjemmel. Az elején pedig Koszorú tanár úr. Koszorú Imre. Tanítóképzőt vég-

zett Pápán. A felesége a Fehér Edit nevű tanítónő, egy gyönyörű szép tanító néni. Mind a ketten tanítottak Iharkúton.

Iharkútról már csak annyit, hogy én, mivel ez a ragaszkodás tényleg párját ritkító, támogatói nyilatkozatokat és újságcikkek tömkelegét raktam hozzá az ajánláshoz. Benne Bakonyi Lajos is szerepel, aki az egész tízéves találkozót megszervezte.

Dr. Kovács-Németh Mária, egy győri egyetemi tanár és dr. Molnár Béla indoklása így néz ki az értéktárba történő felvétel mellett. Kiválasztottam egy rövid, lényeges részét. „Magyarországon ez az egyetlen olyan hely, ahol az ipar szükséglete által megsemmisített falunak emlékparkja van. Veszprém megyének külön értéke lehet, hogy olyan lelki, szellemi kötődése van az egykori lakosoknak falujuk iránt, amely példa nélküli, nemcsak a megyében, hanem Magyarországon is, mert ez nem más, mint az a gondolat, hogy volt egyszer egy falu, amelyet Iharkútnak neveztek, és már csak az emléke maradt.” És dr. Molnár Béla írásából: „Iharkút története egyedi eset. A falu, az ipar igényének áldozata lett.” Mikor megvoltak az ajánlások hozzá, sok-sok képpel, beküldtem a megyei értéktárba.

A tartalmi részben nincs megadva, hogy mennyit kell írni a javaslatban, mindenki annyit ír, amennyit úgy gondolja, hogy fontos ehhez. A többi pedig dokumentumok és határozatok. Az ajánlások körülbelül 70%-át én csináltam. Bizottságunk úgy döntött, hogy egységes formát adunk minden egyes értékünknek: mindegyik egy füzetecske, kívül képpel illusztrálva, hogy gyorsan láthassuk, hogy ez most mit rejt. Amikor kész van egy anyag, akkor beköttem, spiráloztatom.

Minden egyes bizottsági ülésünkön ott van az NMI szakreferense, Mihalcsik Márta. Önélküle

soha nem adunk be semmit. Az ő szakértelme fontos számunkra, és a visszajelzés persze tőle. Ugyanis ez úgy történik, hogy én előtte elektronikusan mindig megküldöm neki a munkánkat, amit a következő ülésünkre számunk bevonásra. Ő már úgy jön oda, hogy teljesen képben van, hogy most mi is az, amire ő azt fogja mondani, hogy ezt dolgozzátok át, vagy, hogy ez azért kevés, ide még ez kéne bele. És, hogy milyen forrásmunkát, bibliográfiát kéne, lehetne hozzátenni.

Nagyon hiányzik a németbányai értéktárban a dínóélet. Márpedig Németbánya közigazgatási területén találták meg a 83 millió éves dínó csontokat. Ősi Attila paleontológus nekem megküldte a támogató nyilatkozatot, hogy az értéktárba bekerülhet. Ugyanakkor később azt mondta, hogy várjunk vele – ez egy érdekes dolog –, mert ez egy olyan lelet, meg egy olyan érték, ami hungarikumgyanús. Ha a megyei értéktárba küldeném, és azok továbbküldik a nemzeti értéktárba, onnan meg a piramis csúcsára, a hungarikumok közé, akkor hungarikum lenne. És akkor lehet, hogy a további kutatásokat hátráltatná. Most egyelőre stagnál ez a dolog, jegeltük.

Épített környezet – szellemi érték

Különbéféle területei vannak az értékgyűjtésnek. Iharkút mint épített környezet került be az értéktárunkba, Nagy Sándor a szellemi érték kategóriában került be. Nagy Sándor Németbányán született. Szecessziós irányt követő képzőművész. Aki járt a Veszprémi Színházban, láthatta azt a gyönyörű üvegablakot, amelyet ő tervezett. Nem csak üvegművész volt, hanem textilművész, akvarellista, freskókat festett, tehát nagyon sokoldalú ember. Én szerettem volna, ha Nagy Sándorról Németbányán utcát nevezünk el, de az akkori polgármester

azt mondta, hogy „Miért, ki volt az a Nagy Sándor? Csak itt született.”

Indoklása az értéktárba történő felvétel mellett ötsoros: „Németbánya lakossága büszke lehet neves képzőművész szülőföldre, és az értéktárba való felvétel tiszteleg-het művészi nagysága és tevékeny életműve előtt. Nagy Sándor a megyeszékhelyen is jelentőset alkotott, a Petőfi Színház üvegablakait ő tervezte, Róth Miksa kivitelezte, de a külső falon található falfestmény is az ő műve. Ugyanezek a motívumok található üvegablakain, Marosvásárhelyen is. Többek közt jelentős a csornai plébánia templomban található falfestménye, de jelentőset alkotott szőnyegeivel is”.

A következő dolog egy érdekesség: benyújtottam a megyei értéktárba, mivelhogy veszprémi vonatkozása is van az ő művészetének, de nem fogadta be az értéktár. Azt kérték, hogy dolgozzam át. Szakértőkkel beszéltem meg, hogy mit kéne még beleírni, hogy ez alkalmas legyen a megyei értéktárba. Ekkor vettem fel a kapcsolatot Gopcsa Katalin művészettörténésszel, aki örömmel kapott a dolgon, mert pontosan ő volt az, aki vezetője volt a csoportnak, amelyik a Veszprém megyei értéktárba a Veszprémi Színházat javasolta, mint értéket. Nagyon örült annak, hogy ezt a kettőt összekötheti, a művészembert a Petőfi Színházzal, aki a Petőfi Színház üvegablakát tervezte. Azt javasolta, hogy azonnal adjam be a veszprémi értéktárba a Nagy Sándorról szóló dokumentációnkat. Meg is hívtak a bizottsági ülésre, és ott a fülem hallatára, bevonta a veszprémi értéktár. Nagyon boldog és büszke voltam. Nagy Sándorról ennyit.

Az épített örökség

Épített örökség közé sorolom a németbányai kápolnát. A németbányai kápolna jövőre lesz 20 éves.

Németbánya 260 éves, de soha nem volt temploma. Mindig az iskola volt az istentiszteleteknek a színlé-lye. 1948-ban, amikor a németeket kitelepítették, akkor egy 14 éves kislányt is kitelepítettek, ő hetven valahány évesen döntötte el, hogy Németbányán, a kitelepített emberek emlékére egy kápolnát emeltet saját pénzéből. Nos, ez az a kápolna. Az építető nevét muszáj megjegyezni, mert megérdemli, akkor Wenczel Máriának hívták, most Maria Todte, hoteltulajdonos. Nagyon boldogok vagyunk vele, és büszkék vagyunk erre a templomra. Mága Zoltán három ízben koncertezett Németbányán! Ugyanis, Mága Zoltán, amikor fiatal zenész volt, Maria Todte hotelja ajtaján kopogott Brühlben, hogy ugyan megszólíthatna-e az étteremben. Maria Todte azt mondta: „Persze. És milyen szépen beszélsz magyarul. Jaj, de jó lesz, gyakorolom a magyar nyelvet.” Ott lakott nála Mága Zoltán évekig, és a hoteljában játszott. Örökké hálás volt ezért Máriának, akárhányszor, ha a kongresszusi központban, vagy máshol megszólított, Marikát mindig meghívta, a legnagyobb koncertjein mindig ott van, és soha nem mulasztja el a közönségnek megmondani, hogy itt van az én német nagymamám, aki énbőlőlem művész embert csinált, aki hitt bennem.

Épített örökség: Németbánya házai, kerítései, hidasai, kútjai. Ez egy értékfelsorolás. Épület és a házban folyó élet – nagy vonalakban. Hogy milyen beosztásuk volt a házaknak, az is benne van. És hogy mire szolgáltak a helyiségei. Ez egy néprajzi bemutatása is Németbánya sváb házainak. És azoknak a házaknak, amelyeket a '20-as években kezdtek Németbányán építeni, amikor a németbányaiak egy része Amerikába ment ki, és ott elkezdtek pénzt keresni és hozni. Így épültek a boltíves szép kis házak. Az 1998-as falurendezési tervben az építész a házaknak nem

műemléki besorolást adott, hanem műemlék jellegű épületnek tüntette fel. Tehát semmi kötelezettség nincsen ezekkel kapcsolatban. Érték nemcsak az épület maga, hanem az épületben levő bútorok is. Vagy a németbányai tűzoltókocsi. Az is látható, hogy a mostani építkezések mennyire igyekeznek a régi háznak a stílusát magukon viselni. Egy tavaly épült ház négyzetes oszlopfőjű házakra hajaz.

Az semmire nem jelent garanciát, hogy valami az értéktárba bekerül, viszont egy lehetőség arra, hogy ha a település megismeri az értékeit, dokumentálja, és beveszi az értéktárba, akkor nagyobb figyelmet fordít rá a későbbiekben – különböző módokon. Akár úgy, hogy ha teheti, megvásárolja, vagy ha pályázatból van pénze, ott rendezi be a falumúzeumát, vagy a később ott építkezőkre is hathat. Vagy valami közösségi kezdeményezés kiindulópontja lehet.

„Németbánya múltjának tanúi az épült környezete, a lakóházak. Ha az 1987-ben, a lakóházakról készült fotósorozatot, valamint a napjainkban készülteket összehasonlítjuk, láthatjuk, hogy a 30 év alatt mekkorát változott az épített környezet, és hogy folyton alakul. Képekben és dokumentumokban meg kell őrizni az épületeket, mert nap mint nap tűnnek el a több mint 100 éves házak a föld színéről.” Itt van az épített környezeten belül Németbánya társasági életének vagy közösségi életének a két helyszíne, a kocsmák, azaz a két kocsmát tartott el. És amikor ’48-ban kitelepítették a svábokat, akkor már elég volt egy is. Mert a 400 fős faluból egyből 150 fő maradt, akkor már nem volt, aki eltartsa a kocsmát.

Ez az ajánlás nagyon vastagra sikeredett, mert egy faluban élő építész teljes mértékben mérnöki dokumentációt készített az épületről, egy csomó fotóval, ez is a

dokumentációhoz tartozik. És én még huncut kis történeteket is lejegyeztem a kocsmárosokról meg a kocsmárosnékról, mert nagyon kelendők voltak abban az időben kocsmárosnék, ugyanis majdnem mindegyik kocsmárosnének meghalt a férje a háborúban, és akkor ott legyeskedtek a húsz évvel fiatalabb legénykéek körülöttük, és el is vették őket. Büszkéek voltak a kocsmárosnék, hogy nekik milyen fiatal férjük van, mindig rámás, pucolt csizmában jártak. Megbecsülték a fiatal férjet a kocsmárosnék. Róluk szólnak kis történetek.

Ami az országban egyedülálló

Van nekünk egy nagyon nagy értékünk, ami az országban egyedülálló. Ez a Zuhatagkút. Azért Zuhatagkút a neve, mert végtelenített láncon kis kupák mennek le a kútba, és amikor fölhozzák a vizet, akkor zuhog, mint a vízesés. Hogy ez milyen nagy érték, úgy derült ki, hogy írtam egyszer a Naplóban egy cikket, hogy nekünk már ennyi értékünk van, és buzdítottam másokat is arra, hogy őrizzék meg a településük értékeit. A cikkekre jelentkezett a vízkiemelő rendszereknek a szakértője, a győri Széchenyi Egyetemnek a tanára, aki eljött és teljesen beleszeretett a kútba. Azóta is mindig jön, és megsimogatja, szétszedi, összerakja. Árajánlatot is adott nekünk, hogy 350 ezer forintért újra működőképes állapotba hozná. Csak az a baj, hogy ez benn áll az egyik kocsmának az udvarán, a Straub kocsmának az udvarán, és ez magántulajdon. Felajánlották a kocsmának egyharmad részét az önkormányzatnak, neki adná az egyik tulajdonos, de nem merjük elfogadni, mert a másik rész kanadai tulajdon, nem lehet kinyomozni, hogy hol élnek, kinek van hasznélvezeti joga rajta, és olyan düledező állapotban van, hogyha elfogadjuk, akkor min-

den gond a mienk lesz vele együtt. De ha netalántán a tulajdonos odaadná nekünk, akkor fölállítanánk a falu főterén, felújítva, mert ez egy kuriózum, az országban egyetlenegy darab van belőle. A kocsmárosék csináltatták, az 1900-as évek elején, ez adta a háznak a vizet. Ezt írja róla egy nyugalmazott tanár, ajkai, aki szintén ilyenekkel foglalkozik: „A Napló cikk után elkezdtem utána nyomozni. Tudomásom szerint a megyében nincs hasonló kút, ezért védelme, óvása szükséges. Külön értéke, hogy egy gyártó cég emblémája, a hozzám eljutott kép szerint rajta van, és jól olvasható. Tehát az értéktárba való felvételét javaslom.”

Még az épített örökségről

Az Emléksírkert. Németbányán sok olyan sírkő volt, amely már feküdt a földön, föld volt rajta, és amikor én a kisebbségi elnök voltam, akkor jött az ötletem, hogy ezeket meg kéne menteni az utókornak. 2004-ben elkészült az Emléksírkert. Most jelen pillanatban 35 sírkő áll benne. Én nagyon nehezen, de mind a 35 sírkőn lévő adatokat följegyeztem. 2004-ben avattuk föl a Budapestről érkező német nemzetiségi képviselő jelenlétében.

A Halom sírmező Németbánya északi részén van, Péterváry-Szanyi Brigittával fedeztük föl. Tudtuk, hogy van, de övele együtt hártároltuk be. Az ajánlása egy elég szép munka, sok minden benne van. A leletekre Ilon Gábor ’84-ben bukkant, akkor csinált feltárást. Ez is az értékeink közé tartozik.

Épített örökségünk ugyan már csak nyomaiban megtalálható, de volt nekünk egy erdei fürdőnk is, még 1933-ban. A farkasgyepűi beteg gyerekeket Farkasgyepűn kezelték, mert ott volt akkor is iskola. És ezeket az iskolás gyerekeket hozták ide, ehhez az erdei fürdőhöz, lát-

ható egy régi, korabeli képeslapon, hogy milyen volt ez a fürdő. A képen legalább száz Farkasgyepűn gyógyuló iskolás látható, legalább 6-8 fehérruhás nővér kíséretében. A képek között látható az is, ahogy most kinéz. Azért is vettük föl az értéktárba, mert ha esetleg jönne egy gazdag ember, akinek jönne egy ötlete, hogy milyen jó lenne itt egy fürdőt csinálni, akkor van nekünk már egy értéktárban elfogadott javaslatunk. Lehet, hogy a pályázatba ez valamit nyomna a latba, hogy mi már ezzel foglalkoztunk. Ezért is készült el ez.

Néprajzi kiállítás látható a faluház vitrinjében, amiben legalább 50 darab használati eszköz van. Akkor kezdtem a gyűjtéséhez, amikor Németbányának lett új faluháza 2000-ben, és akkor még csak szedett-vedett állapotban volt a gyűjtemény. Most már két vagy három vitrinben vannak ruhaneműk, használati eszközök, és hát azt fontosnak tartottuk, hogy ha már a németbányai emberek felajánlották a régi ruhaneműket meg a használati eszközöket, akkor meg is őrizzük.

Németbánya keresztjei, emlékművei a települési értéktárba történő felvételhez a címe a következő értéknek. Ezek minden faluban vannak, de nem árt, ha ezeket is

feltérképezzük. Minden egyes kereszt le van fotózva, és mellette a keresztben látható szöveg is olvasható. A kitelepülési vagy amerikai kereszt azt jelenti, hogy az Amerikában élők, a dolgozni menők emeltették. Volt, akik hazajöttek a munka után, voltak, akik kinn maradtak. Mindenkinek rajta van a neve, akik erre pénzt áldoztak, hogy létrejöjjen. Ez a mostani hősi emlékmű. Kitelepítési emlékmű – nevekkkel együtt.

Szellemi örökségünk

Most két könyvet ismertetnék, illetve négyet. Ez szellemi örökség. Az egyik a falumonográfiánk, amely 2003-ban készült el, a falu alapításának 250 éves évfordulója tiszteletére. A mindenki által ismert levéltáros, történész Hudi József készítette, de nekem is van benne egy 50 oldalas néprajzi ihletésű írásom, Németbánya néprajza. Tehát, amit én esténként a tollfosztóban és más helyen hallottam. Jó kedvükben nagyon megered ám az asszonyoknak a nyelve. Olyat is elmondtak, amit utána megbántak, de én nagyon örültem neki. Ez az egyik szellemi örökségünk, a másik pedig egy Németbányáról elszármazott, akkor 9

éves kislány írása, aki most már 80 éves, és nekem elküldte ezt a visszaemlékezést, a gyermekkori élményeit. Németül van írva, de én ezt lefordítottam. Van a falunak egy krónikája, amit én 20 éve kézzel írok, és minden, ami érdekes benne van. Hatalmas nagy, és már nem lehet becsukni. Sok fénykép meg mindenféle dokumentum van benne. Most betelt, és most csináltunk a nyomdában egy újat. Ugyanolyan nagyot, ugyanolyan színűt, csak most már vigyázunk arra, hogy a gerince vastagabb legyen, hogy ne nyíljon ennyire széjjel.

A következő a *Németbánya képeskönyv*. Én csináltam, 400 oldalas. Falutörténettel indul, amit az internetről vettem le. Légi felvételekkel folytatódik, amit a férjem kapott a 70. születésnapjára a fiamtól. Aztán természetfotók Németbányáról, mindenféle, tavasszal, nyáron, ősszel, télen, benn a faluban, az erdőben. Utána következik egy épületekről készült rész. 1987-ben valaki végigfotózta a falut és letette a tanács asztalára a képeket, én meg szépen összeraktam, tavaly ugyanazokat a házakat lefotóztam, így lehet látni, hogy mennyit változott az épített környezet azóta. Van, ami nagyon nagyot változott. Aztán a középületek, templomunk. És van egy nagyon érdekes kép! Szent Márton a falunknak a védőszentje, és ezen a képen az látható, amit a gyerekeim maguk előtt láttak az iskolában, mert én mögöttem nem tábla volt, hanem az oltár. Én az oltár előtt tanítottam, meg a szentek előtt, mindaddig, amíg egy újságíró be nem jött az iskolába, és másnap megjelent a cikk, hogy a németbányai gyerekek nem Lenin, Sztálin képét látják maguk előtt, hanem a szenteket, és hát micsoda egy világ ez! Kirohant akkor a tanács, és másnap lefalazták az oltárt. Onnantól kezdve minden megpenésedett a fal mögött. Ez az a Szent Márton kép, ami aztán bekerült a templomba.

Az archív képek után jönnek a mostaniak: hogy él és szórakozik a mostani Németbánya. A képeskönyv végén egy olyan 100 oldalas sajtóanyag van, amit vagy én gyűjtöttem, vagy én írtam, vagy rólunk írtak. Ameddig meg nem telt, addig ebbe irkáltam, a folytatást az újba fogjuk. Nagy kincsek kis faluban.

Ez az a bizonyos könyv, ami szintén bekerült az értéktárba, és most a polgármester asszony megígérte, hogy három példányban ki fogják ezt nyomtatni. Aztán pályázni próbálnak rá azért, hogy esetleg több száz példányban is megjelenhessen. Persze újra kell szerkeszteni az egészet.

Elektronikus képtár, DVD-k, tematikus kazetták

Az utolsó, amit be akarok még mutatni, a cirka 10 gigányi elektronikus képtárunk. Ez egy merevlemezeken van tárolva. 20 vagy 25 éve gyűjtöttem a Németbánya rendezvényeiről szóló videókat, amit nagyon nehéz volt átírni DVD-kre, mert szalagos kazettán voltak meg eleinte. A szakember addig nem vállalta a tematikus feldolgozást, amíg ezek szalagos kazettán voltak. Szerencsére nekem volt egy ismerősöm, aki mindet átírta DVD-re ingyen, anyagárban 150.000 Ft értékben. Nem szerkesztette, hanem csak szimpla átmásolta. Ezután egy hivatásos szakember csinált nekem tematikus kazettákat, például falutalálkozók, falukirándulások, falunapok. Ez körülbelül olyan tizenvalahány órai anyag.

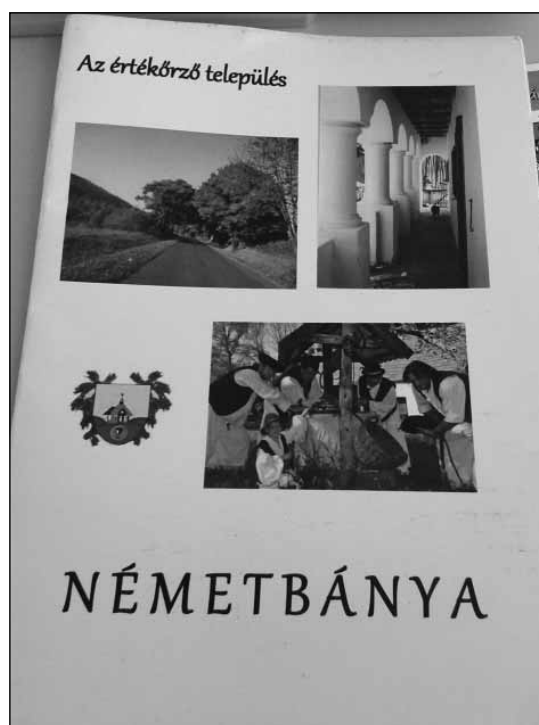
Amikor nálunk nemzetiségi rendezvény volt, mindig hívtam az Unser Bildschirmet, a német tévét, azoknak a műsora is külön megvan. Olyan is van, amikor idős emberekkel készítettünk interjúkat. Azt még Iharkúthoz kellett volna elmondanom, mind a 10 találkozó megvan

DVD-n. Külön kazettán vannak az öregjeinkkel készített videóinterjúk, a régi életükről kérdeztem őket, én interjúvoltam meg őket. Most lesz egy értéktári ünnepünk, október végén, egyetlenegy asszonnyal készített interjúmat fogom a közösségnek bemutatni, mert ő most lesz karácsonykor 90 éves, és az ő tiszteletére. Egy órát kaptam rá, nem fog beleférni. Amit kérdezek: milyen volt az élete, a kitelepítés, az ifjú kora, a gyerekeivel az élet.

Terveink is vannak...

Azt még feltétlenül el szeretném mondani, hogy milyen terveink vannak. Mondtam már a dínót, ami még jegelve van, de azt mindig próbálom majd, hogy bekerüljön az értéktárba. Már egy kis része ismert a Szélesvízből, az ötödik könyv, amit otthon, magamnak csináltam, egy pedagógus házaspár, Kiss Albert és Holeczky Éva életútja, Iharkút, Németbánya, Bakonyjákó. Ez a pedagógus pályánknak a története, ami a pedagógus őseinkkel, a dinasztia legidősebb tagjaival indul, az én dédnagypapámmal és a férjem a nagypapájával. Aki nemcsak azért híres, mert zágoni igazgató tanító volt és dalárdavezér, hanem mert ő volt Kis Manyi édesapja. Igen. Mert a férjem édesapjának a testvére volt Kis Manyi. Na, most ebben a könyvben minden benne van, ami velünk történt az 50 évünk alatt.

A visszaemlékezésemet indítom az ősszel, az én dédnagypapa őssömmel, és benne van például, a dédnagypapám dédnagymamának írt szerelmes levele, ami manapság már egy kuriózum. 140 évvel ezelőtt, milyen szépen tudott írni és milyen aggódóan, hogy lesz-e a szeretett lény az ő párja valaha is. Akkor, amikor már tudták, hogy meglesz az esküvő, ki volt tűzve az esküvő. És mégis kételkedett. Olyan gyönyörű.

Díszoklevél, értéktár-leporellók és újra tervek

Még egy: díszoklevelünk van a megyei értéktártól, amiben benne van, hogy befogadta Iharkútunkat a megyei értéktár. Oklevél van számomra, hogy a veszprémi települési értéktárba sikeresen javasoltam Nagy Sándor festő- és üvegművészt.

Mi propagáljuk a faluban, amit csinálunk. A kis leporellókon mindig megjelenik, amit az értéktárunkba újonnan bevontunk. Van róla egy kis tájékoztatónk is. Minden egyes értékünk kemény táblás formában a faluház bejáratánál egy értéktár falon látható. Most már 17 van. Az emberek, amíg az orvosi rendelésre várnak, azért csak nézegetik és van véleményük, és ha van, akkor mondják. Tehát biztos, hogy nagyon-nagyon jó dolog az, hogy az emberek látják azt, hogy nekünk is vannak értékeink. Mert minden településnek vannak értékei, csak van, aki nem veszi számba. Mi tájékoztatjuk a falut, és kedvet csinálunk az embereknek. Most éppen ezért csináljuk ezt az értéktár ünnepet is.

Én sokszor elmegyek más településekre, több helyen is jártam

már, körülnézni, hogy mások az értékgyűjtést, értéktárba vételt hogy csinálják. Pláne akkor, amikor még fogalmam se volt, hogy ez most micsoda. Az nagyon fontos, hogy tájoljunk, menjünk ide-oda, mert ezek ötletek. Szerintem, ha egy-egy honlapot megnéz az ember, mert én is szoktam nézegetni, Pápáét is nézegettem, vagy majd ha a mienk kész lesz, mert már vajúdik, de nagyon nehezen, de majd egyszer ez is elkészül, ha meglátja más, akkor ötleteket kap. Jönnek az ötletek, hogy jó, hát nekünk is van, és ez tényleg érték? Hát vegyük be az értéktárba. Ez így működik.

Most nekem van még ezen kívül is több ötletem, amit majd szeretnék bevonni, például a természeti kincseink, a Bitva. Ott ered a Bitva Németbányán. És vagy nyolc községen vezet keresztül, és 70 km hosszú. Ilyen esetben, amikor egy-egy érték több településen keresztül vezet, akkor tájegységi kategóriába kellene besorolni. Tehát nem települési, hanem tájegységi. Az idén volt Nyárádnak egy Bitva-parti party nevű rendezvénye, amire nagyon sajnáljuk, hogy későn kaptunk értesítést, mert akkor mi is elmehettünk volna, mint olyan település, ahol ered a Bitva. Jövőben jobban figyelünk majd erre, mert ennek a Bitva-parti kapcsolatnak sok minden hozadéka lehet még. Végigbiciklizni a 70 kilométert? Túraszerűen végigyalogolni? A hét falu: Nyárád, Marcaltó, Németbánya, Bakonyjákó, Döbrönte, Ganna és a hetedik... Jó, hogy a Bitva nálunk ered. Abból lesz a pisztrángos. Már lefotóztam, most túráztunk az erdőben a Patyi vadással. Lefotóztam az eredetét.

Hogy Bakonyjákóra, a szomszéd falunkba miért érdemes menni? Bakonyjákón van értéktár, és ott csodálatos dolgot csináltak: ifjú értékörket avattak. Most utoljára 24 ifjú értékört avattak az értékünnep napján. Ott volt Bazsó Gabriella és

Hoffner Tibor, akik a taliándörögdi KÖSZI – Közép-Dunántúli Szövetség az Ifúságért vezetői. Ők munkálkodnak azon, hogy hidat építsenek az idősek meg a fiatalok között. Hogy a fiatalok fedezzék fel azokat az értékeket, amiket csak az öregek tudnak. És Bakonyjákó nagyon jó úton halad ehhez. Van egy nagyon jó gárdája, akik fiatalok, és imádják a filmezést. Interjúkat készítenek, fotóznak, vetélkedőket tartanak. És ezekből a gyerekekből tényleg olyanok lesznek majd, ilyen jó vezető emberek segítségével, mint Gabriella és Tibor, akik megtanulják az értékőrzést, meg az értékmentésnek minden csínját-bínját. Általános iskolások és középiskolások. 24 értékört avattak Bakonyjákón. Szinte hihetetlen. És szerintem az is fontos, hogy a polgármester hogy áll hozzá. Mert az ottani polgármester, Takácsné Tompos Rita is pedagógus volt a lelkem. Tanítványom. És ő is maximálisan őrzi az értékeket. Érdekes az is, hogy náluk már felvették a kapcsolatot Mátyusfölddel, mivel hogy a kitelepítés utáni Bakonyjákóra a betelepített felvidéki magyarok Mátyusföldről, Pozsonyvezekényből származnak. A jákóiak felvették

a pozsonyvezekényi értéktárral is a kapcsolatot, cserekapcsolatokat csináltak, mert onnan származnak a jákói betelepülők. Ez egy nagyon jó kis közösség, jönnek-mennek egymás között is. Most már az értéktárukat is csereberélik.

Ki finanszíroz?

A németbányai települési önkormányzat minden évben elkülönít egy bizonyos összeget a települési értéktár részére, amikor a költségvetési tárgyalás folyik. Az idén 100 ezer forintot különítettek el, tavaly 120 ezer forintot. De van olyan szerencsénk, hogy a polgármester, aki a német nemzetiségi önkormányzatnak is elnöke egyben, tehát két költségvetést tart a kezében, mindig onnan ad, ahonnan nem hiányzik annyira. És például a három példányban kinyomtatásra kerülő könyvet is ők finanszírozzák.

Az értéktár tevékenységre pályázni is lehet.

Az írás a Pápai Művelődéstörténeti Társaság népfőiskola-előkészítő kaszinóján elhangzott előadás szerkesztett változata.

KISS ALBERTNÉ HOLECZKY ÉVA tanító a Győri Kazinczy Ferenc Leánygimnáziumban érettségizett, tanítói oklevelét 1964-ben szerezte a Győri Felsőfokú Tanítóképző Intézetben. A Veszprém megyei Németbányán 1965-76-ig volt az 1-4 osztályos összevont iskola vezetője. Az iskola megszűnése után a Bakonyjákói körzeti általános iskola tanítója 1997-ig, nyugdíjazásáig. 1981-1997-ig a Bakonyjákói Német Nemzetiségi Gyermektáncsoport vezetője, mely 1991-ben elnyerte a Megye legjobb nemzetiségi gyermektánc együttese díjat Herenden. 1978-ban a Veszprém Megyei Hazafias Népfőiskola felhívására kezdett el foglalkozni Németbánya néprajzával. Pályamunkáival több országos és megyei pályázatot nyert. A közéletben a rendszerváltás óta részt vesz. Volt kisebbségi elnök, alpolgármester, jelenleg képviselő és a németbányai Települési Értéktár Bizottság elnöke. Jelenleg családta kutatással, családtörténet írásával, a helyi értékek dokumentálásával, értékmentéssel foglalkozik, és a Napló civil tudósítója. Kitüntetési közül csak az utóbbi három: A Magyarországi Németek Közösségének díja a Veszprém megyei németiségért végzett kiemelkedő tevékenységéért (1996), Németbánya Díszpolgára (2008), Aranytoll díj (Napló Civil tudósítók 2017).